פרק 20

כור גרעיני בסוריה

מיד עם כניסתו לתפקיד, הונחו לפתחו של שר הביטחון החדש שתי מטלות כבדות משקל.

מלחמת לבנון השנייה חשפה את ישראל לירי רקטות מסיבי משטח לבנון. יותר מ-4500 רקטות מסוגים שונים נורו במהלך המלחמה לעבר צפון המדינה ולצה"ל לא היה מענה. ולא רק מצפון. גם יישובי הדרום, ובעיקר העיר שדרות ספגו רקטות מרצועת עזה. טפטוף שהחל בשנת 2001, עוד לפני ההתנתקות באוגוסט 2005, והתגבר בשנים שמאז. כמות השיגורים גדלה משנה לשנה וגם הטווח. הטפטוף הפך למטחים ויישובי הדרום שיוועו לפתרון.

מערכת הביטחון החלה לבדוק עוד לפני כן כמה חלופות הגנה על הדרום: מערכת ניסיונית, "נאוטילוס" שמה, פיתוח משותף ישראלי-אמריקאי, שמבוסס על קרני לייזר שיירטו את הרקטות; סוללות תותחים מיוחדות שיוצבו סביב הערים והיישובים בדרום וישגרו אלפי פגזים בדקה לעבר הרקטות מהרצועה, ועוד כמה מערכות. בסופו של דבר, לאחר שנבדקו כל החלופות ולאחר שבמערכת הביטחון הגיעו למסקנה שאף אחת מהן לא נותנת פתרון הולם לבעיה, הוחלט לפתח מערכת כחול-לבן. שתי חברות ישראליות, רפאל וחברת אלתא – חברת בת של התעשייה האווירית, החלו לפתח מערכת שתוכל להתמודד עם האיום מדרום: כיפת ברזל.

עמיר פרץ, שר הביטחון שקדם לאהוד ברק, היה זה שהתניע את המהלך, עמד בגבורה מול לחצים של חברות אמריקאיות ובעלי עניין שניסו לשכנע שהן יכולות להתמודד טוב יותר עם איום הרקטות, ונתן אור ירוק לתעשיות הביטחוניות להתחיל לפתח את המערכת. רפאל ואלתא החלו בפיתוח שאמור היה להימשך כשלוש שנים, אבל נתקלו בבעיות תקציב קשות. משרד האוצר לא מוכן היה לתקצב את הפיתוח – כמיליארד שקלים – וצה"ל לא הסכים להעביר כספים מתקציב הביטחון לפרויקט שאיש לא האמין באותם ימים, למעט אלה שעסקו במלאכה, שיוכל להתמודד בהצלחה עם איום הרקטות.

כשנכנס ברק למשרד הביטחון, ולאחר שעודכן על ידי מנכ"ל המשרד, תת אלוף במילואים פנחס בוכריס, ועל ידי ראשי התעשיות הביטחוניות, ולמד את הנושא, הוא פתח את ברז התקציב ודאג להעברת תקציב מיוחד, סכום של 811 מיליון שקלים, לטובת פיתוח הפרויקט. הכסף, מתקציב משרד הביטחון, נועד לאפשר את עבודות הפיתוח בחברות הישראליות, לייצר אב-טיפוס של מערכת יירוט ובהמשך שתי סוללות פעילות. כל זאת בלוחות זמנים מטורף, על גבול הבלתי אפשרי, שאפילו מומחי טילים אמריקאים שהגיעו לישראל כדי לעקוב מקרוב אחר התקדמות הפרויקט, כתבו שאין אפשרות לבנות מערכת כזו בפחות מ-15 שנה, וגם אז, הם העריכו את סיכויי ההצלחה שלה בכחמישה אחוזים.

התקציב ממשרד הביטחון אפשר לתעשיות הביטחוניות לסיים את עבודות הפיתוח של המערכת, אבל עדיין צריך היה לגייס תקציב נוסף, כמיליארד דולר, כדי לייצר את הסוללות, את טילי היירוט, את מערכת המכ"ם המיוחדת ומערכת השליטה והבקרה. על פי הערכת צה"ל כדי להגן על כל שטח ישראל,

יהיה צורך לייצר כ-15 סוללות כיפת ברזל. את רוב התקציב לכך ישיג שר הביטחון בהמשך, בעזרת הידידה הגדולה שמעבר לים – ארצות הברית.

במקביל, נשאב שר הביטחון החדש לאיום משמעותי נוסף על מדינת ישראל. והפעם מסוריה.

זמן קצר לפני כניסתו הרשמית למשרד הביטחון, נחשף ברק לראשונה לסיפור הכור הגרעיני הסורי, כור שהוקם בחשאי בצפון המדינה על פי ידע וטכנולוגיה שסיפקה צפון קוריאה. ראש הממשלה אולמרט וראש אמ"ן, אלוף עמוס ידלין, עדכנו אותו בפרטים הידועים על המתקן לייצור פלוטוניום, שהיה בשלבי הקמה מתקדמים ודבר קיומו נחשף על ידי המוסד. אולמרט היה להוט לפעול מיד. ברק רצה קודם ללמוד.

במהלך השנים שחלפו מאז 2007, פורסמו פרטים רבים על התקיפה. חלקם נכונים, חלקם מעולם הדמיון. הצנזורה הצבאית, שאסרה בשנים הראשונות לפרסם על חלקה של ישראל בתקיפה, נאלצה עם השנים, לנוכח הפרסומים הזרים, להתיר לפרסם חלק מהאירועים שהתרחשו. כל ההתרחשויות שמפורטות בהמשך, מתבססות על פרסומים במהלך השנים בתקשורת העולמית.

לימים הדגיש ברק, שהגישה שלו, מאז ומתמיד היתה שקודם חושבים ורק אחר כך מבצעים. החיפזון הוא מהשטן. ההיפך ממה שקרה לאולמרט ולפרץ במלחמת לבנון השנייה כשאירוע קשה כשלעצמו בגבול לבנון, הוביל את ישראל למלחמה כוללת, בלי רגע אחד של מחשבה תחילה. אולמרט ופרץ נתקפו בפאניקה אחרי חטיפת החיילים בלבנון, מצאו על המדף תוכנית

מבצעית – "קינמון" - והוציאו אותה אל הפועל, בלי החלטת ממשלה ומבלי להבין שהם נגררים למלחמה.

אותו סיפור חזר על עצמו גם עם הכור. בלי לחשוב לרגע, ראש הממשלה אולמרט ושר הביטחון פרץ, כפי שפורסם בתקשורת הזרה, הורידו מהמדף תוכנית שהוכנה כמה שנים קודם לכן בידי המוסד, והתכוונו לבצע אותה מיידית.

מיד עם כניסתו של ברק למשרד הביטחון הוא היה החלטי שבנושא רגיש כל כך שיכול להתפתח למימדים לא רצויים, חייבים לחשוב לעומק, לתכנן ולבחור מספר אופציות לפני החלטה לפעול. הגישה שלו היתה שצריך לבנות אפשרויות מבצעיות שיבטיחו סבירות גבוהה של הצלחה עם פחות סיכון למלחמה. הוא לא תיאר לעצמו שהרצון לחשוב ולתכנן את דרך הפעולה הנכונה, יוצגו אחר כך בהדלפות בתקשורת כאילו אהוד אולמרט היה זה שהוביל את המבצע מול שר ביטחון מהסס ומתנגד... שתי התוכניות שהוצגו בפניו לא היו טובות בעיניו. הראשונה, "התוכנית הקטנה", היתה קטנה מדי והיה חשש שלא תשיג את התוצאה. השנייה, עלולה היתה לגרור את ישראל לעימות גלוי עם חיל האוויר הסורי ומכאן למלחמה כוללת עם סוריה, דבר שישראל לא רצתה להגיע אליו. ראש המוסד, מאיר דגן, שבתוך זמן קצר יהפוך למתנגד נוקשה של שר הביטחון וראש הממשלה כאשר דובר על פעולה נגד הכור האיראני, תמך בגישה שלו שיש להכין אופציות מבצעיות במינימום סיכון והיגררות למלחמה.

מרגע ששר הביטחון נכנס לתמונה הוא פעל בשקט, בקור רוח, תוך שמירה מוחלטת על סודיות מבצעית מחשש להדלפה. ישראל לא הסתפקה בהכנת האופציה ההתקפית הנכונה עם ודאות להשגת המטרה, אלא חשוב היה שתמנע הידרדרות למלחמה כוללת בצפון. גם מול סוריה וגם מול חזבאללה.

בנוסף על כך, היה צורך להכין את העורף למקרה של הידרדרות, אבל לעשות זאת מבלי שהאזרחים – וזה כלל כמובן גם גורמים צבאיים רבים שלא היו בסוד המבצע - ירגישו שמכינים משהו. הדרך שנבחרה היתה להכין מלאים מבלי להיחשף שמדובר בפעולה לא שגרתית. משרד הביטחון יזם ביקורות שגרתיות להיערכות חירום וכך התאפשר לחדש מלאים שונים שאמורים לשמש ברגע הנכון.

בצבא לא אהבו את עודף הזהירות של שר הביטחון. ההתנהלות שלו היתה שונה מאד מזו של ראש הממשלה. אהוד אולמרט, היה שרמנטי, ידע לעורר אמון ולעשות רושם על הקצונה הבכירה. הוא מאד נשא חן בעיני מפקד חיל האוויר. הפיקוד הבכיר הרגיש רצוי אצל אולמרט. הצבא תמיד אוהב שמקשיבים לו והולכים בראש שלו. כשמדובר באיש חסר ניסיון ביטחוני כמו אולמרט, עם רקורד של כישלון במלחמה שניהל רק זמן קצר קודם לכן, זה היה קל. עם שר הביטחון זה היה הרבה יותר קשה. לפתע מופיע בן אדם שהיה ראש ממשלה, שר ביטחון ורמטכ"ל, שאי אפשר להשמיע לו סיפורים והוא משמיע עמדות אחרות ומבקש כמה חלופות לדיון לפני החלטה. ברור שאיש כזה לא התקבל באהבה ובאהדה.

ברק, כשר הביטחון, לא היה מוכן לאשר מבצע לתקיפת הכור לפני שהמבצע יובא לאישור הקבינט. גם רפי איתן, השר לענייני גמלאים, אדם עם הרבה ניסיון משנות השירות הארוכות שלו במוסד היה מודע ללהיטות של אולמרט לבצע. "טכנית, אתה יכול להביא את הנושא לקבינט," הוא אמר לברק באחת הפגישות שבהם עלה הנושא, "אבל צריך להיות ברור שלא תתקבל החלטה בניגוד לדעתו של אולמרט." בכל פגישה עם אולמרט באותה תקופה, אם זה במשרד או בביתו, הוא היה פותח בתחילת השיחה, באמצע ובסוף: את הכור

צריך להרוס ונהרוס אותו. בכל אותן שיחות מופיע תיעוד של דברי שר הביטחון: לבצע, אבל בשכל.

במקביל הוכנו כל האופציות ולאחר שיקול דעת הוחלט לבחורבתוכנית הנכונה, לא זו שבה ישראל היתה נקלעת להתמודדות רחבה עם הסורים, שכן המשטר הסורי והנשיא בשאר אסד לא היו בולעים את זה. המטרה היתה לחפש דרך שתאפשר לאסד להישאר במרחב. הכור היה במקום מבודד, רחוק בצפונה של סוריה סמוך לגבול הטורקי ובמשד הביטחון העריכו שאם ישראל תפעל בשקט בלי להודות בביצוע, אסד יוכל להרשות לעצמו לספוג את זה ללא תגובה, בלי שזה יכריח אותו לפעול.

הזמן לפעולה התקרב ומידע שהגיע כל העת הצביע על התקדמות תהליכים בדרך למעבר לכור חם. לאחר שהושלמו הכנת האופציות לתקיפה ולהגנת העורף, סוכם שאולמרט, ציפי לבני, אז שרת החוץ, וברק יחליטו מתי לבצע. ציפי לבני קצת היססה והפרסומים לפיהם השר ברק התנגד, פרסומים שמקורם מאוחר יותר בלישכת ראש הממשלה לא היו נכונים. זו לא היתה התנגדות אלא המתנה. התוכנית שנבחרה היתה עירוב של שתי התוכניות שהיו בעבר, עם אלמנטים מבצעיים חדשים שלא היו קיימים קודם לכן. השילוב בין שתיהן הוכיח עצמו. במסגרת ההכנות למבצע הובאה לנמל אשדוד אנייה עם ציוד במשקל של 55 אלף טון, כולל מלאי גדול של פצצות חכמות. האנייה עגנה על רציף מרוחק ופריקת הציוד מתוצרת ארצות הברית נעשתה במבצע לילי חשאי. אפילו עובדי הנמל באשדוד לא ידעו מה קורה.

המבצע יצא לדרך ב-6 בספטמבר 2007, חודשיים וחצי לאחר כניסתו של השר ברק למשרד הביטחון. כשהטייסים דיווחו על השמדת המטרה ושהם בדרך הביתה, היתה התפרקות של מתח אדיר. רגע של שמחה שבו כולם היו

שותפים. מאוחר יותר גילה ברק שבעוד כולם שותפים להצלחה הגדולה, היה אחד שחשב כבר אז איך הוא ממנף את הקרדיט לעצמו. לאולמרט היה רגע של חולשה בו נטה להתרברב בהישג של השמדת הכור הסורי. כשראה את התגובה של אסד, הבין שמחובתו לשמור על עמימות וסודיות מוחלטת. לפרסום לא היה שום יתרון.

זמן קצר לאחר המבצע נחשף הסיפור על כור גרעיני שנבנה בצפון סוריה בידע וטכנולוגיה של צפון קוריאה, כור שהושמד בנסיבות מסתוריות. היו פרסומים בארצות הברית לפיהם חיל האוויר הישראלי השמיד את הכור, אבל מצד ישראל לא נאמרה מילה. אפילו אולמרט הצליח למשך זמן מסוים לשמור על איפוק. הרבה זמן הוא נזהר, אבל בשלב מאוחר יותר, כאשר התחילו לצוץ פרשיות השחיתות שלו, היה לו עניין גדול שהמבצע יפורסם ויובלט כמובן חלקו שלו.

בעוד ישראל הרשמית שומרת על עמימות מלאה בימים שלאחר השמדת הכור, החלו להתפרסם בעולם פרטים ראשונים. למחרת התקיפה פרסם דובר המשטר הסורי, שבלילה הקודם הניסו מטוסי חיל האוויר הסורי מטוס קרב ישראלי שחדר לשטחה. כמה ימים לאחר מכן טענו מקורות תורכיים שבשטחה של תורכיה, סמוך לגבולה עם סוריה, נמצאו מיכלי דלק נתיקים של מטוסי קרב, כנראה של חיל האוויר הישראלי.

ישראל המשיכה להתעלם.

כמה שבועות מאוחר יותר, פרסמו גורמי ממשל אמריקאים בהדלפה לאחת מרשתות הטלוויזיה בארצות הברית, שהיעד שהותקף היה כור גרעיני לייצור פלוטוניום שנבנה בסיועה של צפון קוריאה בסוריה. העיתון הגרמני "דר

שפיגל" חשף ששם מבצע חיסול הכור היה "בוסתן" וראש המוסד, מאיר דגן, הוא זה שעמד מאחורי ההישג המודיעיני, לאחר שאנשיו הביאו מידע על בניית הכור. לפי העיתון הגרמני, סוכנים של המוסד ויחידות מיוחדות של המודיעין הישראלי – לפי פרסומים אחרים סיירת מטכ"ל - הביאו דוגמיות מהשטח שחשפו בוודאות כי מדובר בכור גרעיני לייצור פלוטוניום שנמצא בשלבי בבנייה. חודש לאחר השמדת הכור, הודה הנשיא אסד שמטוסי חיל האוויר הישראלי תקפו בארצו מבנה שלא בשימוש. כשנשאל על תגובה אמר שזו תבוא בעיתה, אבל לא חייבים להגיב על כל טיל בטיל. ואליד מועלם, שגריר סוריה בארצות הברית, שמוכר היטב לישראלים ממגעי השלום החשאיים עם דמשק, טען שהפרסומים על תקיפת כור גרעיני כביכול בשטחה של סוריה הן בדיות ישראליות.

בהמשך היו גם לא מעט פרסומים שרק חיזקו את מסך הערפל סביב הפעולה. כך למשל, פורסם בארצות הברית שהנשיא בוש דחה בקשה ישראלית שארצות הברית היא שתתקוף את הכור, מחשש להסתבכות במלחמה כוללת במזרח התיכון אם ישראל היא זו שתפעל. בוש דחה את הבקשה, אבל ב-19 ביוני 2007, במהלך ביקורו של אולמרט בוושינגטון, נתן את ברכתו למבצע. עיתון אחר פרסם שמייקל היידן מי שהיה ראש ה-סי.אי.אי האמריקאי באותה עת, אמר שגילוי הכור הוא תוצאה של שיתוף פעולה בין ארגונו וסוכנות ביון של מדינה ידידותית...

לא קשה לדמיין מה היה קורה בסוריה, רק ארבע שנים לאחר מכן, אם הכור הגרעיני לא היה מושמד ותכולתו היתה מגיעה לידי אחד הארגונים שסיבכו את סוריה של אסד במלחמת אזרחים עקובה מדם ורבת שנים.